

2290 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE HASANLI=UZUN HASANLAR KARYESİ

Mehmet BAŞARAN*

mbasaran61@gmail.com

Özet

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu amaçla mali alanda halktan vergi mükellefi olanların sahip oldukları mal ve mülklerin yıllık gelirleri üzerinden temettü vergisi alınması esası benimsenmiştir. Bu vergi kayıtları temettuat defterleri adı verilen defterlere yazılmıştır. Bu defterlerde vergi mükellefi hane sayıları, arazi miktarları, yetiştirilen ürünler, ödenen vergiler ve hayvan sayıları ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bulunan Temettuat Defterlerinden Uzun Hasanlar'a ait BOA, ML.VRD.TMT.d kod ve 02290 numaralı defter incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzun Hasanlar, Menemen, temettuat defterleri, temettü vergisi.

HASANLI/UZUN HASANLAR VILLAGE ACCORDING TO DIVIDENDS BOOK NUMBER 2290

Abstract

With the Tanzimat Edict, the Ottoman Empire entered the restructuring process. With this aim, getting an income tax basis from properties of the taxpayers living in public according to their annual income was considered. Those tax records were written in profit notebooks. These books contain detailed information about the number of taxpayer households, the amount of land, the products grown, the taxes paid and number of animals.

In this research, an evaluation was done by searching Uzun Hasan's BOA, ML. VRD. TMT.d 02290 numbered notebooks in the profit notebooks of Head of the Presidential State Archives of the Republic of Turkey.

Key words: Uzun Hasanlar, Menemen, profit notebooks, income tax

* Dr. Öğrt. Üyesi. Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı. mbasaran@adu.edu.tr

UZUNHASANLAR KÖYÜ HAKKINDA BİLGİ

İzmir'e bağlı Menemen ilçesinin kuzeydoğusunda Haykırın ve Görece Köyleri arasında yer alan Hasanlar'a ilişkin ilk bilgilerimiz 1571 yılındaki Tahrir Defterlerinde yer almaktadır. İğnedere Köyü'nün bir mezrası olarak belirtilen Hasanlar, Temnos Antik Kenti'nin güneybatı tarafında bir vadide kurulmuş, 1971 yılında ise Gediz Nehri kıyısına inmiştir.

Temnos'a bağlı Bizans yerleşimi olan Hasanlar'ın yakınında Çinkırak Tarlası ve Hamamderesi mevkiilerinde döneme ilişkin kalıntılar bulunmaktadır. Ayrıca Menemen-Turgutlar yolunun yanında Kilise mevkiinde M.S. 13. yüzyıla tarihlenen bir Manastır kalıntısı ve Bucak Çeşmesi yakınında harabeler bulunmaktadır.¹

Aliğa Güzelhisar Köyü'nün kuzeydoğu yönünde yer alan Uzunhasanlar Köyü aynı zamanda Sirice Deresi kolunun doğduğu yerdir.

Aiol öncesi bir yerleşim yeri olan "Titnaios" veya kısaca "Tisna"nın Uzunhasanlar civarında olduğu belirtilen bu yerleşim yerinin Luvi ismi olduğu ve kökünün Amazonlara kadar indiği kaynaklarda yer almaktadır.

1305'ten sonra ise Lidya'nın batısına doğru ilerleyen Türkler, Manisa'nın alınması ile birlikte, çevresi ormanlarla örtülü bir kale yani Güzelhisar dedikleri yere gelmeleri ile Uzunhasanlar Köyü dolaylarında da atlarını sürdükleri ve buralara yerleştikleri tarihsel kayıtlarda aktarılmaktadır.

1943 yılında bu yöreye gelen Çağatay Uluçay, "Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar" adlı kitabında "Köyün (Gü-

zelhisar) bir saat kadar doğusunda Uzunhasanlar köyünde bir dağ ve bu dağda Ça'şa Kalası adı verilen bir kalenin harabeleri bulunmaktadır... Bunların Etiler veyahut da onlardan sonra buraya yerleşen milletler tarafından ileri karakol olarak kullanılmış olması muhtemeldir" sözleri ile Uzunhasanlar ve çevresi ile ilgili bilgi vermektedir.

Ayrıca Uzunhasanlar ve Çıtak Köyü arasında Babaoğlu isimli bir mevkiiden söz ederek, buranın Fatih Devrinde Güzelhisar civarında yaşayan Ahmed Ded'e'den ve oğulları Güvendik ve Mahmud'dan dolayı "Babaoğlu" diye adlandırıldığından söz eder. Bunun nedeni de oğullar arasında yaşanan kalburla su taşımaya hikâyesi ve oğul Mahmud'un bu işi başarması ile birlikte "Babaoğlu" adının verilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir.

Uzunhasanlar Köyü Manisa Vilayeti merkez kazasına bağlı bir yerleşim yeri olarak yer almaktadır. Ancak 26 Haziran 1930 tarihli ve 649/532 numaralı Dahiliye Vekâleti'ne ilişkin bir yazı ve Reiscumhur "Gazi M. Kemal" imzalı bir kararname ile,

*"Manisa vilayeti merkez kazasına merbut **Uzunhasanlar**, Karakuzuğ, Atçukuru, Karaköy, Kalabak köyleri mezkur kazadan alınarak İzmir Vilayetinin Menemen kazasına tabi Aliğa Çiftliği nahiyesi..." içerisinde yer alacağı; "Manisa vilayeti merkez kazasına merbut **Uzunhasanlar**, Karakuzuğ, Atçukuru, Karaköy, Kalabak köyleri Manisa'ya uzak ve İzmir vilayetinin Menemen kazasına tabi Aliğa Çiftliği nahiyesine pek yakın mesafededir.*

"Bu köylerin Manisa'ya uzak bulunması yüzünden idari ve askeri muamelatta tehlikeli vaki olmakta bulunduğu gibi halk da hükümete ait işleri için uzun yollar kat'ıyla Manisa'ya gitmek yüzünden müşkülata uğramakta ve o sırada işlerinden de mahrum kalmaktadırlar. Bu

¹ Ersin Doğer, *İlk İskânlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen ya da Tarhaniyat Tarihi*, 1998.

sebeplerle zikr olunan köylerin kendilerine çok yakın bulunan mezkûr nahiyeye irtibatları tahvil edildiği takdirde idari, askeri ve inzibati hususatında kolaylık hâsıl olacağı ve halk da resmi işleri dolayısıyla uzun mesafeler kat'ıyla Manisa'ya gidip gelmek müşkülâtından kurtarılacağı cihetiyle Manisa vilayeti İdare Heyeti ile Vilayet Encümeni'nin Vilayet İdaresi Kanunu'nun ikinci maddesine tevfi kan muvafık görülen mütalaaları mucibince mevzubahis beş köyün Menemen kazasının Aliğa Nahiyesine ilhakları tensip edilerek merbut kararname tanzim olunmuştur efendim"

satırları içeren gerekçeli kararlar belirtilmiştir.²

A)UZUNHASANLAR KARYESİ TEMETTUAT DEFTERİ

a)Temettuat Defterlerinin Kapsamı Ve Önemi

Temettü' kâr etmek anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Temettüat ise; karlar, kazançlar demektir.³

Osmanlı taşrasının anlaşılması için; Klasik dönem Osmanlı Tarihi'nde devlet yapılanmasında önemli bir yeri olan Tapu Tahrirleri verilerine gereksinim duyulmuştur. Bu defterler ile tımar sisteminin uygulanabilmesi için yönetsel, sosyal, ekonomik ve askerî düzenlemeleri yapmak amacıyla bölgelerin olanaklarının tespit edilmesini sağlamıştır.

İkinci kaynak ise; Osmanlı Devleti'nin yenileşme dönemine ait olan Temettuat Defterleri'dir. H. 1260/M. 1844-1845 yılı sayımlarını içeren Temettuat Defterleri araştırmacılara bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin sosyo-ekonomik ve

demografik yapı hakkında detaylı bilgiler sunar.⁴

19. yüzyılın başları ve özellikle de Tanzimat'ın ilanı Osmanlı Devleti'nin klasik dönem olarak adlandırılan yapısından tamamen uzaklaşmasına neden olan bir dönemdir. Bu süreç içinde en önemli değişim ve dönüşüm devletin mali politikalarında olmuştur.⁵ Bu dönüşümden de anlayacağımız, devletin gelirlerinin kontrol altında tutulması, vergi verecek kişilerin tespit edilmesi, ağır vergi yükünün hafifletilip halkın refaha kavuşturulması, bu sayede devletin gelirlerinin artırılarak son dönemde gittikçe bozulan gelir-gider dengesinin yeniden kurulmasıdır.⁶ Bunun için 19 Zilkade 1255 (23 Ocak 1840) tarihinde Muhassıllar Nezareti'ne talimatname⁷ gönderilmiş, her yerde ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları, tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulması emredilmiştir.⁸

Bu defterler, Osmanlı Devleti'nin sosyo-ekonomik tarihinin önemli kaynak-

⁴ Bu konuda bilgi için Bkz: Said Öztürk, "Konya Temettuat Defterleri", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, 7-9 Nisan 1999, Konya; Said Öztürk, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, İstanbul 2003; Tevfik Güran "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000; Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Bellekten*, C. LIX/225, Ankara; Mehmet Başaran-Aysun Sarıbey Haykıran, *19. Yüzyıl Osmanlı Belgelerinde Yenipazar, Yenipazar Belediyesi Kültür Yayınları*, Ankara, Mayıs 2015; Mehmet Başaran-Aysun Sarıbey Haykıran, *19 Yüzyıl Arşiv Belgelerinde İncirliova*, Aydın, Eylül 2018.

⁵ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 365.

⁶ Mustafa Serin, "Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri", *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara, 1998, s. 718; Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi*, Ankara 1990.

⁷ Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi*, C. II, İstanbul 1330, s. 59.

⁸ Serin, *a.g.m.*, s. 718.

² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 30.11.1 / 56-17-7

³ Ferit Devellioğlu, "Temettü'-Temettüat", *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996.

ları durumundadır. Vergi mükelleflerinin adları, lakapları ve meslekleri bu defterlerde kayıt altına alınmıştır. Osmanlı taş-rasına ilişkin çözümleme, tahlil yapabilmek açısından istatistiksel verileri bünyesinde barındırır. Kişiyi kazanç sağlayacak her türlü mal varlığı, tarla, bahçe, ev, dükkân, hayvanlar ve gelir getiren mesleği tespit edilerek her mükellefin kişisel servetine ve yıllık kazancına göre bir vergi konulmaya çalışılmıştır.

Kişisel anlamda bu bilgiler yanında Temettuat Defterleri ve buradan elde edilen verilerle, kent ve kırsal alandaki toprak miktarını, ürün çeşitlerini ve bunlar için ayrılan toprağın dönüm büyüklüğünü, dönüm başına verimliliği, hayvancılığın kent-köy ekonomisindeki yerini, sanayi, ticari ve hizmet sektörünün geçmiş durumlarını inceleme olanağına sahip olmaktadır.

Bunun da bize yerleşimin geçmiş sosyo-ekonomik yapısının günümüz açısından da değerlendirmemizi olanaklı kılan veriler sağladığını söyleyebiliriz.⁹

Temettuat Defterleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde, Kamil Kepeci ve Maliyeden Müdevver Defterler tasnifi içerisinde yer almaktadır.

Temettuat Defterleri toplumun en küçük sosyal birimi olan hane yani aile esas alınarak hazırlanmış belgelerdir. Burada hane reisine yer verilir yani vergi veren erkek nüfus kayıt edilmektedir. Bunun yanında kadın nüfusa pek fazla yer verilmez, ancak dul ve yalnız hanımlar eşlerinin ve/veya babalarının adları verilerek, defterin sonunda emlak ve temettuatları verilmektedir.

Belirttiğimiz üzere hane esası üzerine yapılan bu sayımlarda yer alan bilgiler dört bölümde toplanabilir.

1. Hane Sahibi;
 - a) İsmi
 - b) Unvanı ve mesleği
2. Menkul ve gayri menkul servet:
 - a) Yerleşim biriminde ve/veya yerleşim yerinin dışında sahip olunan ekili veya nadasa bırakılmış tarla, bahçe, bağ ve zeytinlik miktarı. Kira ile tutulan ve/veya verilen arazi miktarı ve değerleri.
 - b) Küçük ve büyük baş hayvanlarının cins, miktar ve yıllık hâsılatı
 - c) Değirmen, dükkân vb. gayri menkulün sayısı ve geliri
3. Gelirler:
 - a) Menkul veya gayr-i menkulün bir yıl içinde sağladığı hasılat veya kira geliri.
 - b) Hane reisinin ve diğerlerinin esnafılık, ticaret vb. etkinliklerden sağladığı gelirler.
4. Vergi ödemeleri:
 - a) Hane reisi tarafından ödenen "*vergi-yi mahsusa*"nın kuruş olarak miktarı.
 - b) Gayr-ı Müslim hane reisinin ve diğerlerinin ödemekle yükümlü cizyenin alâ, evsat ve ednâ olarak türü ve sayısı.
 - c) Aynen ödenen aşar vergisinin ürün olarak çeşidi, miktarı ve değeri.
 - d) Nakden=bedelen ödenen aşar ve rüsumun para olarak değeri.

⁹ S. Öztürk, "Konya...", s. 533.

b) Uzunhasanlar Temettuat Defterinin Değerlendirilmesi

ML. VRD. TMT. d kod ve 02290 sıra numarasına kayıtlı defter 17X50 ebadında olup, 14 sayfadır.

Bu defterde 1844/1845 yılı içinde 30 hanenin yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Ömer Lütfi Barkan gibi iktisat tarihçilerinin genel kabulü doğrultusunda yapılan hesap neticesinde her hanede 5 kişinin yaşadığı varsayıldığında¹⁰ tahmini toplam nüfusu (30 hane x 5 kişi) 150 kişiden ibaret olduğunu belirtebiliriz.

Ancak bu hane sayısının yanında bir numara verilmektedir. Buna baktığımız zaman da numara sayısının 44 olduğu görülmektedir ki bunların 3'ü yetim ve oğul ilişkisi içerisinde aynı hane de oturanlardır. Bunlara hane numarası aynı verilmekte, ancak farklı olarak numaralandırılmaktadırlar.

Diğer 11 numara ise aşağıda da belirttiğimiz üzere başka yerde yaşayıp, Uzunhasanlar'da emlak ve arazisi olanlardır.

b1) Meslekler:

Meslekler	Meslek Sahibi Sayısı
Erbab-ı Ziraat	17
Çoban	2
Irgad	2
Sığırtmaç	2
Hatib	1
Adi Hizmetkâr	1
Bakkal çerçi	1
Kalaycı	1

¹⁰ Nejat Göyünç, "Hane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 15, İstanbul 1997, s. 55.

Meslekler	Meslek Sahibi Sayısı
Erbab-ı Ziraat / Muhtar	1
Toplam	28

Tablodan da anlaşılacağı üzere Uzunhasanlar Köyü'nün en önemli gelir kaynağı ziraat olmaktadır ki ziraat ile uğraşanların sayısı 18 hanedir. Üretime katılmayan görevli olarak belirtebileceğimiz 1 Hatib ve 1 Muhtar bulunmaktadır. Ancak muhtar bu idari görevinin yanında ziraatla da uğraşarak üretime katkı sağlamaktaydı. Yine Tarımsal meslek grubu içinde çoban, ırgad, sığırtmaç gibi tarım işçileri de bulunmaktaydı.¹¹

Ortak yaşamın getirdiği koşullar çerçevesinde bakkal, kalaycı ve hizmetkâr gibi meslekler de defterde yer almaktadır.

¹¹ Bu tür meslek grubu, adından da anlaşılacağı üzere tarımla uğraşan hanelere işaret etmektedir. 1261 sayımlarında ekseriya hane numarası üzerinde "Erbâb-ı ziraatdan idigi", "çiftçi, gündelikçi..." gibi hane reisinin mesleği yazılmıştır. Küçük köylerde halkın hemen hemen hepsi yalnız ziraat ve hayvancılıktan geçimini temin etmektedirler. Ancak ziraatla uğraşanların hepsi toprak sahibi değillerdi. Toprağı olmayanlar, ailelerinin gücü toprağı işleyip ürünü kaldırmaya yetmeyen büyük toprak sahiplerinin yanlarında çalışmaktadırlar. Ekip biçecek az toprağı olanlar da büyük çiftliklerde gündelikçi olarak çalışmakta ve geçimleri için ek kazanç sağlamaktadırlar. Bu suretle biri nispeten büyük çiftliklerde devamlı çalışan hizmetkârlar, diğeri ekim ve mahsulün kaldırılması sıralarında faydalanılan çapacı, gündelikçi ve ırgatlar olmak üzere iki ayrı ziraat işçi sınıfı ortaya çıkmış bulunmaktadır ki Temettü Defterlerinde bu iki sınıfın durumunun takip edilmesi mümkündür. <http://www.osar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=81>

b2) Hane Sahiplerinin İsimleri ve Meslekleri

Hane	Numarası	Meslek	Hane Sahibi
1	1	Hatib ¹	Hatib Molla Hüseyin bin Ali
2	2	Erbab-1 Ziraat / Muhtar	Muhtar Kara Mehmed bin Ahmed
3	3	Erbab-1 Ziraat	Manisalı oğlu Halil bin İbrahim
3	4		Manisalı oğlu Halil'in hanesinde sakine merkumun validesi Ganime Hatun
4	5	Erbab-1 Ziraat	Manisalı oğlu Hüseyin bin İbrahim
5	6	Erbab-1 Ziraat	Kaplan oğlu Hüseyin bin Mustafa
6	7	Adi Hizmetkâr ²	Kaplan oğlu Hüseyin damadı Tığ oğlu Mehmed bin Mustafa
7	8	Sığırtmaç Taifesinden	Şerif oğlu Ahmed bin İbrahim
8	9	Erbab-1 Ziraat	Kara Mehmed oğlu Mustafa
9	10		Kara Mehmed oğlu Ahmed bin Mehmed ³
10	11	Erbab-1 Ziraat	Yayla oğlu Hasan bin Hasan
11	12	Bakkal Çerçi Taifesinden	Kaplan oğlu Mehmed bin Mustafa
12	13	Sığırtmaç Taifesinden	Firus oğlu Hasan bin Mustafa
13	14	Irgad	Kara İsmail oğlu Mustafa
14	15	Erbab-1 Ziraat	Çeklerli Mehmet bin Hasan
15	16	Erbab-1 Ziraat	Balcı oğlu Mustafa bin Mehmet
16	17	Erbab-1 Ziraat	Busas oğlu Ali
17	18	Erbab-1 Ziraat	Busas oğlu Mehmed bin Hüseyin
18	19	Çoban makulesinden olduğu	Çoban Ahmed nin Abdullah
19	20	Erbab-1 Ziraat	El-hacc Abdullah bin Mehmed
19	21		Merkum el-hacc Abdullah hanesinde sakini üveyi oğlu İbrahim bin Mehmed
20	22	Erbab-1 Ziraat	İnce Hasan bin Hüseyin

¹ Berat-1 ali karye-i mezkurda vaki' cami-i şerifin hatibi.

² Erbab-1 Ziraattan merkum Hüseyin ininde Adi Hizmetkar

³ Merkum Rumeli ordu-yu hümayunu süvari üçüncü alayının ikinci bölümünde saka olup bu defa müddet-i münavebesini zimminde gelmiş olduğu

Hane	Numarası	Meslek	Hane Sahibi
21	23	Erbab-ı Ziraat	Balcı oğlu Ahmed bin Süleyman
22	24	Erbab-ı Ziraat	Ak sakallı Mustafa bin Mehmed
23	25	Irgad	Şatır Halil bin Mehmed
24	26	Kalaycı taifesinden	Kalaycı Mehmed bin Hüseyin
25	27	Erbab-ı Ziraat	Mollaca oğlu Şerif Ali bin Mehmed
26	28	Erbab-ı Ziraat	Koca Mustafa bin İsmail
26	29		Koca Mustafa hanesinde sakine zevcesi Rabia Hatun
27	30	Erbab-ı Ziraat	Osman oğlu İsmail
28	31	Çoban	Urumelli Hasan bin Mahmud
29	32	Yetim	Müteveffa Nalband Hüseyin yetimi Şerif
30	33	Yetim	Müteveffa Çeklerli Şerif'in yetimleri Mehmed ve Hasan
	34	Erbab-ı Ziraat	Sarı İbrahim
30	35		Hasanca oğlu Mehmed
30	36		Müftü oğlu Ali
30	37		Müftü oğlu İbrahim
	38		Deveci Hüseyin
	39		Durasıllı Karyeli Hacı oğlu Süleyman
	40		Merkumun Karındaşı Çırıkçı Mustafa
	41		Koca İbrahim oğlu Ali
	42		Karamanlı Hasan
	43		Koca Kulak Ali
	44		Solak Mehmed

b3) Hane Sahiplerinin Bir Önceki Yıl Ödedikleri Ürün Vergisi

Sene-i sabıkada vergi-yi mahsulattan bir senede vermiş olduğu başlığı altında yer alan bu vergiyi 44 kişiden 31 kişinin ödediği anlaşılmaktadır.

3 hane zevce ve anne olması nedeniyle, 1 hane de Ordu-yu Hümayun'da görevli olması nedeniyle bir önceki yılın vergisini ödememiştir.

10 kişi ise Uzunhasanlar dışında emlak ve arazisi olduğu için bu defterde ödeme gösterilmemiştir. Köy temelinde

26,5 ile 200,5 arasında değişen vergi miktarının toplamı 2951 kuruştur.

b4) Hane Sahiplerinin Aşar¹ Olarak Verdikleri Ürünlerin Miktarı ve Ödedikleri Aşar Miktarı:

19. yüzyılda köylerde en çok yetiştirilen ürünler, üzüm, şair, darı, hinta, kestane, çavdar, susam ve zeytin idi. Bu ürünlerden öşır alınmaktaydı.

Öşır; Vakt-i hasadda mahsulât-ı arziyyeden ahz olunan mala itlak olunur. Cemine Aşar, tahsil ve cibayet edenlere Aşır, Uşur ve Muaşşır denilir.²

Aşar Olarak Verilen Ürünler	Aşar olarak Verilen Ürünlerin Miktarı	Aşar olarak Verilen Ürünlerin Parasal Değeri (kuruş)
Üzüm	1268,5 kıy-ye	387
Burçak	2,5 çeki	20
Zeytin	209,5 kıyye	209,5
Koza	225 kese	225
Şair = Arpa	44 çeki	220
Çavdar	5,5 çeki	44
Hinta = Buğday	55 çeki	550
Duhan = Tütün	68,5 kıyye	342,5
Susam	7 çeki	140
Şeftali	70 kıyye	35
Darı	86 çeki	516
Toplam		2689

Bu öşür olarak verilen ürünlerin yanında maktuan yani götürü usulü ile hatıb³ korusunun onda biri olarak 10 kuruş ödenmekteydi.

Bedelen olarak ödenenler ise;

Bedelen verilen Ürün	Bedelen Verilen Ürünlerin Miktarı	Bedelen Verilen Ürünlerin Parasal Değeri (kuruş)
Bostan	13 Dönüm	130
Resm-i Kovan	47 Adet	35,10
Resm-i Ağnam	87 Adet	43,5
Toplam		208,6

Ürünlerin birim değerleri ise;

Bostan 10 para,

Burçak 8 kuruş,

Çavdar 8 kuruş,

Darı 6 kuruş,

Duhan 5 kuruş,

Hinta 10 kuruş,

Koza 1 kuruş,

Susam 20 kuruş,

Şair 5 kuruş,

Şeftali 20 kuruş,

Üzüm 12 para,

Zeytin 1 para,

Resm-i Kovan 30 para,

Resm-i Ağnam 20 para olarak verilmektedir.

¹ Aşar: Mahsullerden alınan onda birler. Öşr'ün çoğulu.

² Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekalif Kavaidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*, Ankara 1999, s. 16

³ Hatıb: Odun toplayan, oduncu.

b5) Tarımsal Alanlar, Elde Edilen Ürünler ve Miktarları:

1844-1845 yılları Temettuat Defterlerini incelediğimiz zaman, ekilen arazi ve ekim dışı arazi hakkında şu bilgileri elde etmekteyiz;

Mezru tarla yani ekilen, işlenen tarımsal arazi 379 dönüm olarak görünmekte ve bu araziler 33 hane tarafından işlenmektedir. İşlenen arazi miktarı 1 dönüm ile 40 dönüm arasında değişmektedir. Bu da ortalama köy temelinde 11,48 dönüm yapmaktadır. İşlenen bu arazilerden 1844

ve 1845 yılları içinde toplam olarak 29024 kuruş hasılat elde edilmekteydi.

“Gayr-i mezru tarla” yani ekim dışı veya nadasa bırakılan arazi ise 160 dönüm olarak yer almaktadır. Bu arazinin 140 dönümü dört yılda bir ziraat olunurken, 20 dönümü ise 5 yılda bir ziraat olunmaktaydı.

Müstecir yani kira olarak işlenen 1 dönüm duhan tarlası ve 1 dönüm de bağ bulunurken, 3 dönüm tarlada kiraya verilmekteydi.

Diğer tarımsal üretime bakacak olursak;

Cedid Bağ (Dönüm) Altmış beş senesinde mahsul alınacak	7,5
Duhan Tarla (Dönüm)	18,5
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	2452,5 kuruş
Ber Vech-i Tahmin Sene 61	589,5 kuruş
Toplam	2907 kuruş
Zeytin Eşçarı (Sak) ¹	170
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	1975,5 kuruş
Ber Vech-i Tahmin Sene 61	558 kuruş
Toplam	2407,5 kuruş
Bağ (Dönüm)	28,5
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	3212,7 kuruş
Ber vech-i tahmin Sene 61	2421 kuruş
Toplam	4958,7 kuruş
Hayvan Korusu (Dönüm)	71

¹ Sak: Temettuat Defterlerinde zeytin veya dut ağaçlarının sayısı “sak” terimiyle yani adet olarak verilmektedir.

Hatib Korusu (Dönüm)	25
Hasılat-ı Senevisi ber vech-i Tahmin Sene 60	90 kuruş
Toplam	90 kuruş
Şeftali Bahçesi (Dönüm)	2
Hasılat-ı Senevisi Sene 60	315 kuruş
Ber Vech-i Tahmin Sene 61	189 kuruş
Toplam	504 kuruş

b6) Uzunhasanlar Karyesi Dışında Gayr-i Menkulü Olanlar:

16 hanenin dışarıda gayr-i menkulü bulunmaktaydı. Bunların on birinde “*Dahil-i sancak olan Güzelhisar-ı Menemen kazası dahilinde nefs-i Güzelhisar tahtında merkurun emlak ve arazisi olduğu*” açıklaması yapılırken, dördünün, “*Oyarda*” da, birinin de “*Eğriköy tmarında*” emlak ve arazisi olduğu anlaşılmaktadır.

b7) Hayvancılık:

Aşağıda verdiğimiz tablodan da anlaşılacağı üzere Uzunhasanlar’da koyun sayısının önemli bir yer tutmasına karşılık, büyükbaş hayvan olarak nitelendirilen Öküz ve Sağman İnek de beslenmekteydi.

Ayrıca 69 adet arı kovanı bulunmakta ve bunlardan da 1844 yılında 496 kuruş hasılat elde edilmekteydi.

Hayvan Cinsi	Hayvan Sayısı ve Elde Edilen Hasılat
Sağman İnek (Re's) ¹	74
Hasılat-ı Senevisi (kuruş)	3700
İnek Döğesi (Re's) ²	49
Öküz (Re's)	43
Erkek Dana (Re's)	14
Dölsüz İnek (Re's)	8
İnek Döğesi (Re's) ³	4
İnek Danası (Re's)	2
Kısrak (Re's)	78
Tay (Re's)	42

¹ Re's: Baş, kafa.

² Altmış beş senesinde mahsul alınacak.

³ Altmış dört senesinde mahsul alınacak.

Bargir (Re's)	27
Merkep (Re's)	5
Sağman Koyun (Re's)	129
Sağman Koyun Hasılat-ı Senevisi (kuruş)	1668
Kuzu (Re's)	45
Erkek Koyun (Re's)	25

b8) Temettu Vergisi:⁴

Temettuat Vergisi Çeşidi	Temettuat Miktarı (Kuruş)	Temettuat Ödeyen Hane Sayısı
Mecmuundan bir senede tahminen temettuatı	27938,2	43
Irgadlıktan	700	2
Çerçilikten	500	1
Sığirtmaçlıktan	350	1
Köy kalaycılığında	350	1
Gayri ez-nakid-i saireden bir senede tahminen temettuatı ⁵	306	1
Adi Hizmetkârlık ücretinden	150	1
Hatiblik ücretinden	15	1
Toplam	30309,2⁶	

⁴ Tüccar ve esnafın yıllık kazanç miktarları tahmin ve takdir edilerek konan temettü' vergisinin geçmişi II. Mahmud Döneminde ihdas edilen ihtisab resmine dayanmaktadır. Vergi düzeninde yapılan reformlar çerçevesinde sanat, ticaret, serbest meslek ve emek vergileri 1863'de tahrir esasına göre temettü' vergisi adıyla toplanmaya başlamış ve 1926 tarihli Kazanç Vergisi Kanunu'na kadar temettü' vergisi adı altında devam etmiştir. Harun Şahin, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 37, S. 1, Sivas 2013, s. 55.

⁵ Hane 29 Numara 32'de kayıtlı Müteveffa Nalband Hüseyin yetimi Şerif'in üzerinde 1390 kuruş nakidi olduğu kaydedilmiştir.

⁶ Defterde bu sayı 30310,10 olarak belirtilmiştir.

SONUÇ

İzmir'e bağlı Menemen ilçesinin kuzeydoğusunda Haykıran Görece köyleri arasında yer alan Uzunhasanlar 26 Haziran 1930 yılında Manisa'dan alınarak Menemen Aliğa'ya bağlanmıştır.

Ziraat temelli bir nitelik gösteren köy, arpa, buğday, tütün ve üzüm gibi ürünleri yetiştirirken, koza ve arı kovanlarına da sahip olmaktadır.

Hayvancılık alanında büyük ve küçükbaş hayvan beslenmekte ve ticareti yapılırken, bargir, kısarak ve merkep gibi hayvanlarla da taşıma ve binek olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ML. VRD. TMT. d. 02290

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi 30.11.1 / 56-17-7

Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekalif Kavaidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*, Ankara 1999.

Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi, c. II*, İstanbul 1330.

BAŞARAN, Mehmet, SARİBEY HAYKIRAN, Aysun, *19. Yüzyıl Arşiv Belgelerinde İncirliova*, Aydın, Eylül 2018.

BAŞARAN, Mehmet, SARİBEY HAYKIRAN, Aysun, *19. Yüzyıl Osmanlı Belgelerinde Yenipazar*, Yenipazar Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, Mayıs 2015.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1996.

DOĞER, Ersin, *İlk İskânlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen ya da Tarhaniyat Tarihi*, 1998.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 15, İstanbul 1997.

GÜRAN, Tefik "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara 2000.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, "Osmanlı Sosyal ve İktisadî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Belleten*, C. LIX/225, Ankara.

ÖZTÜRK, Said, "Konya Temettuat Defterleri", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, 7-9 Nisan 1999*, Konya.

ÖZTÜRK, Said, "Türkiye'de Temettuat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, S. 1, İstanbul 2003.

SERİN, Mustafa, "Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Temettuat Defterleri", *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara, 1998.

ŞAHİN, Harun, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 37, S. 1, Sivas 2013.

ŞENER, Abdülatif, *Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi*, Ankara 1990.

<http://www.osar.com/modules.php?name=News&file=article&sid=81>

EKLER

Belge 1: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

T. C.
Dahiliye Vekâleti
v. i. M. U.

21-6-1930
23

Sayı Ş. 2
649
532

Başvekâleti Celileye

Hülâsa:

Manisa Vilâyeti merkez kazasına merbut beş köyün tahvili irtibatına dair:

Manisa Vilâyeti merkez kazasına merbut beş köyün Menemen kazasının Aliağa Çiftliği nahiyesine ilhakına dair ikişer adet tanzim olunan kararname ve Esbabı mucibe lîyinası leffen arz ve tahdim kılındı. Müttazasının ifasına müsaade buyrulması maruzdur efendim .

Sahibinin
Galunij

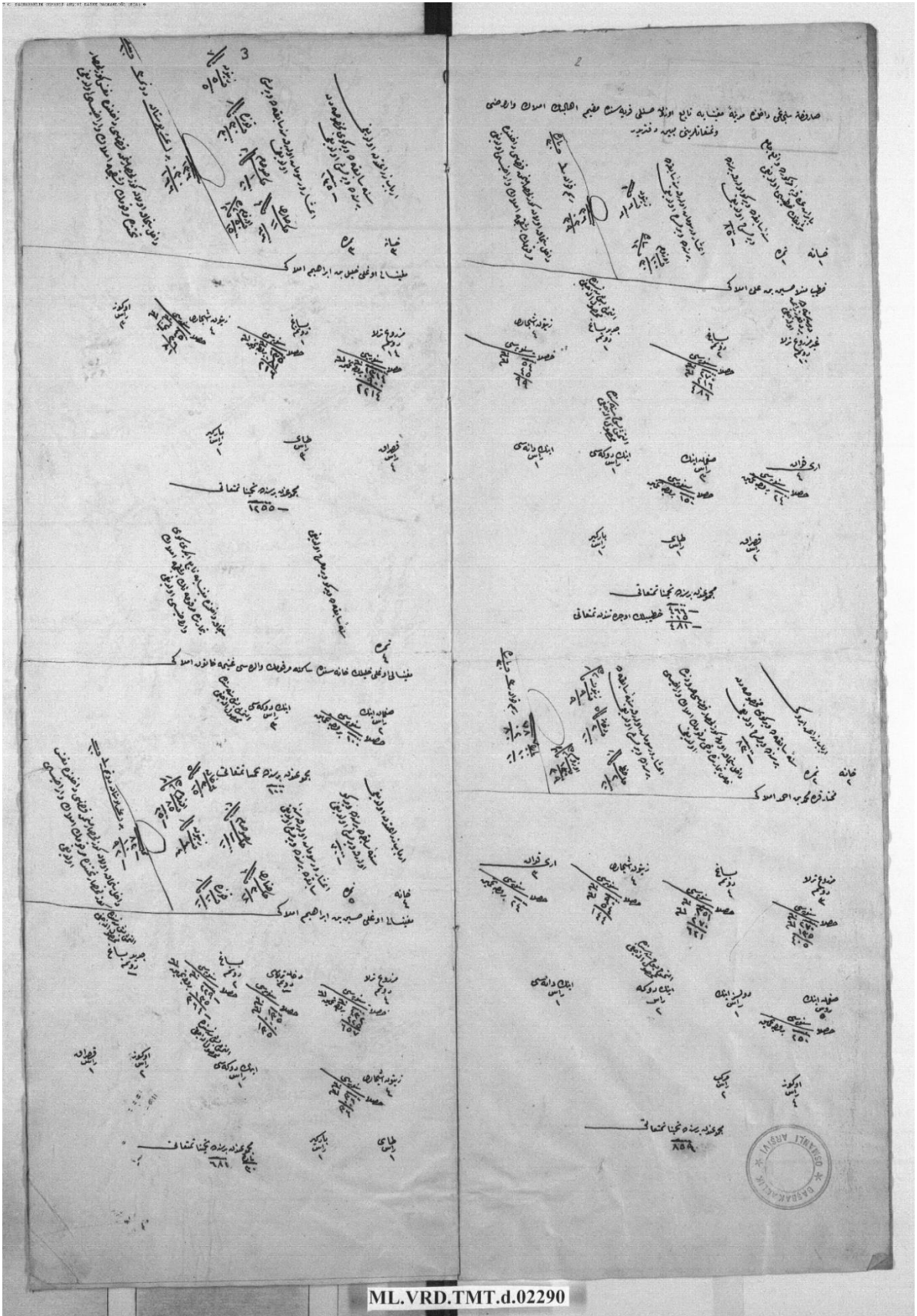
Dahiliye vekili
S. Kaya

Tahrirata
24-6-1930

030 11 1 56 177

Manisa
21-6-30
4513 4

Belge 2: Uzunhasanlar Karyesi Temettuat Defteri İlk Sayfası

ML.VRD.TMT.d.02290

Belge 3: Uzunhasanlar Karyesi Temettuat Defteri İlk Sayfası

